

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nakládání s majetkovou podstatou po zahájení insolvenčního řízení

Se zahájením insolvenčního řízení je spojena řada účinků[1], které směřují k tomu, aby se majetek dlužníka po zahájení insolvenčního řízení nesnížil a aby mohlo dojít k co nejvyššímu a poměrnému uspokojení pohledávek věřitelů, tedy k naplnění účelu insolvenčního řízení. Jedním z účinků zahájení insolvenčního řízení je i částečné omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou, které je upraveno v § 111 insolvenčního zákona (ve znění účinném ke dni přípravy tohoto článku). Vzhledem k relativně neurčitě formulovanému rozsahu omezení činí dlužníkům v praxi potíže vyhodnotit, jaké nakládání s majetkem je po zahájení insolvenčního řízení přípustné.

Cílem tohoto článku je proto alespoň částečně vysvětlit rozsah, v jakém je dlužník omezen při nakládání s majetkovou podstatou podle § 111 insolvenčního zákona, přičemž pro lepší pochopení problematiky budou na úvod stručně vysvětleny pojmy majetková podstata a dispoziční oprávnění.

1. Majetková podstata

Základní význam majetkové podstaty spočívá v tom, že z majetku, který do ní náleží, mohou být v insolvenčním řízení uspokojeny pohledávky věřitelů.

V případě zahájení insolvenčního řízení na návrh dlužníka náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužník vlastnil k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení a dále majetek, který dlužník po tomto okamžiku nabyl.

Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení nastávají k okamžiku (s přesností na minuty) zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku, kterou insolvenční soud oznamuje zahájení insolvenčního řízení. Tuto vyhlášku pak soud zveřejní zpravidla v den podání insolvenčního návrhu a není-li to možné, pak v nejbližší následující pracovní den.[\[2\]](#)

Bude-li tak dlužnický insolvenční návrh soudu doručen dopoledne dne 25.7., soud ještě tento den zveřejní v insolvenčním rejstříku vyhlášku o zahájení insolvenčního řízení a okamžikem jejího zveřejnění nastanou účinky zahájení insolvenčního řízení. Veškerý majetek, který dlužník vlastnil k tomuto okamžiku, tak bude náležet do majetkové podstaty. Bude-li však dlužnický insolvenční návrh podán až v pozdějších odpoledních hodinách, ve svátek, či o víkendu, soud vyhlášku zveřejní až v nejbližší následující pracovní den, v tento den (okamžik) pak nastanou i účinky insolvenčního řízení.

V případě zahájení insolvenčního řízení na návrh věřitele pak do majetkové podstaty náleží majetek, který dlužník vlastnil k okamžiku, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku nebo účinky předběžného opatření, kterým soud zcela nebo z části omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, a dále majetek, který dlužník nabyl po tomto okamžiku. Účinky rozhodnutí o úpadku i předběžného opatření pak nastávají okamžikem zveřejnění těchto usnesení v insolvenčním rejstříku.

Lze si tak povšimnout, že v případě dlužnického insolvenčního návrhu náleží majetek dlužníka do majetkové podstaty zpravidla k dřívějšímu okamžiku, než v případě věřitelského insolvenčního návrhu. Jak bude zmíněno níže, je otázkou, zda má tato skutečnost vliv na omezení v nakládání

s majetkovou podstatou stanovené v § 111 insolvenčního zákona.

2. Dispoziční oprávnění

S pojmem majetkové podstaty pak úzce souvisí pojem dispoziční oprávnění a osoba, jíž dispoziční oprávnění náleží (dále jen „**osoba s dispozičními oprávněními**“). Dispozičními oprávněními v insolvenčním řízení rozumíme oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, resp. majetkem do ní náležejícím, a to ohledně všech oprávnění, ze kterých se skládá.^[3] Majetková podstata se přitom skládá z těch práv, která se váží k majetku, který je její součástí, tímto právem je pak zejména právo vlastnické. Osoba s dispozičními oprávněními proto v insolvenčním řízení vykonává k majetku náležejícímu do majetkové podstaty taková práva, jaká by k tomuto majetku vykonával jejich skutečný vlastník, to vše v limitech a dle pravidel insolvenčního zákona.

Zdánlivě neomezený rozsah dispozičních oprávnění je však v insolvenčním řízení omezen, a to jednak omezeními vyplývajícími přímo z insolvenčního zákona, jednak omezeními stanovenými usnesením insolvenčního soudu v průběhu insolvenčního řízení.^[4] Zákonným omezením dispozičních oprávnění je pak i řešené omezení vyplývající z § 111 insolvenčního zákona. Dále je třeba upozornit, že osoba s dispozičními oprávněními má zároveň povinnost majetkovou podstatu řádně spravovat, tedy zejména zajistit, aby nedocházelo k jejímu znehodnocení.^[5]

Osobu s dispozičními oprávněními může být v insolvenčním řízení buď dlužník (tak je tomu ve většině případů) nebo insolvenční správce.^[6] Insolvenčnímu správci náleží dispoziční oprávnění jen v případě prohlášení konkursu, či pokud tak rozhodne insolvenční soud v rámci předběžného opatření. Soud takové rozhodnutí učiní zpravidla v případě, že dlužník majetkovou podstatu řádně nespravuje, případně pokud uvedená pochybení hrozí a bylo by obtížné neoprávněně vyvedený majetek do majetkové podstaty vrátit.

S výjimkou konkursu je tak s majetkem náležejícím do majetkové podstaty oprávněn nakládat zásadně dlužník. Pokud však byla dlužníkovi dispoziční oprávnění omezena, a to buď z důvodu prohlášení konkursu či v důsledku předběžného opatření, pak dlužník ztrácí právo s majetkovou podstatou nakládat a toto oprávnění přechází na insolvenčního správce. Pokud dlužník i přes omezení (resp. přechod) dispozičních oprávnění například převede majetek náležející do majetkové podstaty na třetí osobu, bude takový převod vůči jeho věřitelům ze zákona neúčinný.

3. Omezení dispozičních oprávnění podle § 111 insolvenčního zákona

Ustanovení § 111 insolvenčního zákona je systematicky řazeno do 3 odstavců. První odstavec vymezuje základní rozsah omezení v nakládání s majetkovou podstatou, druhý odstavec výjimky z omezení uvedeného v odstavci prvním a třetí odstavec pak upravuje následky porušení omezení dispozičních oprávnění vyplývajícího z prvních dvou odstavců.

Ustanovení § 111 odst. 1 stanoví, že: „**nerozhodne-li insolvenční soud jinak, je dlužník povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem**“ (font písma zvýrazněn autory, pozn. autorů).

Předtím, než bude vyložen rozsah omezení dispozičních oprávnění (tučně zvýrazněný text v prvním odstavci), je rovněž nezbytné představit základní podmínky, které musí být splněny, aby se toto omezení dispozičních oprávnění vůbec uplatnilo (aplikovalo).

3.1. Předpoklady zákonného omezení dispozičních oprávnění

Základními předpoklady zákonného omezení dispozičních oprávnění podle § 111 odst. 1 insolvenčního zákona je, že (i) soud o rozsahu dispozičních oprávnění nerozhodl jinak a že již (ii) nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení.

Soud může o rozsahu omezení dispozičních oprávnění v průběhu insolvenčního řízení rozhodnout jinak, než je základní rozsah omezení vyplývající citovaného ustanovení § 111 insolvenčního zákona. Insolvenční soud tak může svým rozhodnutím rozsah omezení dispozičních oprávnění dlužníka buď zpřísnit, či zmírnit, popř. může svým rozhodnutím dispoziční oprávnění dlužníka i zcela vyloučit a přenést je na insolvenčního správce. V případě, že soud dlužníka omezí v nakládání s majetkovou podstatou (v širším rozsahu), musí zároveň ustanovit předběžného insolvenčního správce.^[7] Insolvenční správce je jinak zásadně do funkce ustanovován až rozhodnutím o úpadku.

Rozhodne-li insolvenční soud o omezení dispozičních oprávnění jinak, než stanoví § 111 insolvenčního zákona, toto ustanovení se nepoužije.

Omezení dispozičních oprávnění se uplatní až od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení (k tomu, kdy účinky nastávají, viz výše). Ačkoli se vyhláška, kterou soud oznamuje zahájení insolvenčního řízení, doručuje (kromě jejího zveřejnění v insolvenčním rejstříku) i zvláštním způsobem dlužníku,^[8] tj. zpravidla datovou zprávou, příp. dopisem do vlastních rukou s dodejkou, pro nastoupení účinků zahájení insolvenčního řízení je rozhodný okamžik zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku.

Pokud insolvenční návrh podává sám dlužník, pak ten zpravidla přesně ví, kdy účinky zahájení insolvenčního řízení nastanou, resp. ví, že má sledovat insolvenční rejstřík. Pokud však insolvenční návrh podává věřitel a dlužník o podaném návrhu neví, pak k nastoupení účinků insolvenčního řízení může dojít dříve, než se dlužník o této skutečnosti reálně dozví, neboť dlužník zpravidla každý den insolvenční rejstřík nekontroluje. Tato skutečnost však na nastoupení účinků insolvenčního řízení nemá vliv a účinky tak nastoupí bez ohledu na reálnou vědomost dlužníka, důležité je, že dlužník se o zahájení insolvenčního řízení mohl z insolvenčního rejstříku dozvědět.

Zde je namístě upozornit na judikaturu Nejvyššího soudu, která dovodila, že „*ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona obsahuje dvě autonomní (na sobě nezávislé) skutkové podstaty omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou.*

Jde jednak o povinnost dlužníka zdržet od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení (§ 111 odst. 1 věta první), jednak o oprávnění dlužníka plnit peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem (§ 111 odst. 1 věta druhá).

Přitom omezení dlužníka plynoucí z ustanovení § 111 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona není vázáno na podmínky určené ustanovením § 111 odst. 1 věty první insolvenčního zákona. Jinými slovy, plnil-li dlužník peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení v rozporu s pravidly obsaženými v ustanovení § 111 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona, není pro posouzení, zda jde o neúčinný právní úkon, významné, zda v důsledku takového plnění došlo (i) k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku, který do majetkové podstaty náleží (může náležet) anebo k jeho nikoli zanedbatelnému zmenšení.“^[9]

Jak dále z této judikatury^[10] plyne, samozřejmě i pro aplikaci druhé ze skutkových podstat,

spočívající v tom, že „peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem“, je nutné naplnit jak předpoklad, že soud o omezení dispozičních oprávnění nerozhodl jinak, tak předpoklad, že již nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení.

3.2. Rozsah zákonného omezení

Jsou-li splněny oba výše popsané předpoklady, tj. že soud nepřistoupil k jinému rozsahu omezení dispozičních oprávnění a zároveň již nastoupily účinky zahájení insolvenčního řízení, pak se uplatní omezení dispozičních oprávnění stanovené v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona, které spočívá v tom, že (i) dlužníkovi je zakázáno nakládat s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku a nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení a (ii) peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem.

Předně je třeba uvést, že omezení dispozičních oprávnění podle citovaného ustanovení se vztahuje výhradně na dlužníka (nikoliv tedy např. insolvenčního správce jako případnou osobu s dispozičními oprávněními) a jeho právní jednání.

Omezení dispozičních oprávnění se pak vztahuje na majetkovou podstatu a na majetek, který do ní může náležet. Z uvedeného plyne, že omezení dispozičních oprávnění se vztahuje na majetek, který do majetkové podstaty náleží ze zákona (prakticky téměř veškerý majetek dlužníka), a to bez ohledu na to, zda byl insolvenčním správcem do majetkové podstaty již sepsán[11]. Omezení se dále vztahuje na majetek, který do majetkové podstaty může náležet, ale zatím nenáleží.

Jak bylo nastíněno výše, pokud bylo insolvenční řízení zahájeno věřitelským insolvenčním návrhem a soud předběžným opatřením neomezil dlužníkovo oprávnění nakládání s majetkovou podstatou, pak do majetkové podstaty náleží majetek až od účinnosti rozhodnutí o úpadku. Nabízí se proto otázka, zda se omezení dle § 111 insolvenčního zákona uplatní i na majetek, který dlužník v případě věřitelského insolvenčního návrhu vlastnil v období od nastoupení účinků zahájení insolvenčního řízení do účinnosti rozhodnutí o úpadku.

Smyslem rozlišení okamžiku vzniku majetkové podstaty v případě dlužnického a insolvenčního návrhu je zřejmě předcházení nepříznivým následkům zneužití věřitelského insolvenčního návrhu. Šikanózní věřitel totiž může podat nedůvodný insolvenční návrh vůči dlužníkovi, který není v úpadku. V takovém případě by bylo nespravedlivé, aby byl dlužník jakkoli v nakládání se svým majetkem omezován.[12] Nicméně judikatura[13] a část literatury[14] uvádí, že v případě věřitelského insolvenčního návrhu je majetkem, který může do majetkové podstaty náležet i majetek, který dlužník vlastnil od okamžiku zahájení insolvenčního řízení do okamžiku rozhodnutí o úpadku či rozhodnutí o předběžném opatření.

Insolvenční zákon přitom například v ustanoveních § 100a a § 128a obsahuje úpravu, která umožňuje insolvenčnímu soudu, v případě, že tu jsou důvodné pochybnosti o důvodnosti insolvenčního návrhu, rozhodnout tak, že v insolvenčním rejstříku nezveřejní vyhlášku o zahájení insolvenčního řízení, v důsledku čehož nenastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, a nedojde tak ani k omezení dispozičních oprávnění.

Z této situace se přikláníme k závěru, že omezení dispozičních oprávnění dle § 111 odst. 1 insolvenčního zákona se uplatní i na majetek, který dlužník v případě věřitelského insolvenčního návrhu vlastnil od nastoupení účinků zahájení insolvenčního řízení do účinnosti rozhodnutí o úpadku. Máme za to, že tento majetek, je ve smyslu § 111 odst. 1 insolvenčního zákona majetkem, který může do majetkové podstaty náležet.

V této souvislosti je třeba zmínit, že judikatura však zcela správně dovozuje, že omezení dispozičních oprávnění podle § 111 insolvenčního zákona má smysl jen ve spojení s následným zjištěním úpadku dlužníka. Dlužníku totiž musí být umožněno, aby zjištění úpadku odvrátil tím, že své dluhy věřitelům uhradí, to samozřejmě za předpokladu, že se v úpadku reálně nenachází.[15] Úpadek (formou platební neschopnosti) přitom předpokládá, že dlužník nemá dostatek prostředků na úhradu všech svých splatných dluhů.

Bude-li tak dlužník s majetkem nakládat v rozporu s omezením dispozičních oprávnění, přičemž následně nebude úpadek dlužníka zjištěn (např. že insolvenční návrh bude zamítnut), nebude možné takové nakládání s majetkem jakkoli sankcionovat, tedy považovat za neúčinné.

Následné zjištění úpadku dlužníka lze tak chápat jako další, judikaturní, předpoklad omezení dispozičních oprávnění podle § 111 odst. 1 insolvenčního zákona.

Omezení v nakládání s majetkovou podstatou podle § 111 odst. 1 **věty první** insolvenčního zákona spočívá v tom, že dlužník nesmí s majetkovou podstatou nakládat způsobem, kterým by došlo buď

- a. k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku nebo
- b. k jeho nikoli zanedbatelnému zmenšení.

K porušení povinnosti jednat v souladu s omezením dispozičních oprávnění postačí, je-li splněna jedna z uvedených podmínek.

V případě písm. a) nezáleží na tom, zda došlo ke zmenšení majetku dlužníka, zakázána je jakákoli podstatná změna skladby, využití nebo určení majetku. Změnou skladby majetku je situace, kdy dojde k výměně věci v majetkové podstatě za věc jinou, typickým příkladem je zpeněžení majetku. Pokud by kupř. dlužník například vlastnil nemovitost (dům), která by představovala podstatnou část jeho majetku, a tuto nemovitost by prodal (byť za cenu obvyklou), tento prodej by byl neúčinným právním jednáním,[16] neboť by šlo o podstatou změnu ve skladbě majetku. Změnou využití nebo určením majetku je pak situace, kdy v majetkové podstatě zůstává stále stejná věc, ale ta se začne využívat jiným způsobem, dlužník místo provozu svého závodu tento propachtuje.

Co se rozumí podstatnou změnou dle písm. a) nebylo rozhodovací praxí soudů zcela vyjasněno a význam změny tak bude posuzován individuálně v každém jednotlivém případě.

V případě písm. b) pak nezáleží na způsobu naložení s majetkem, ale na výsledku tohoto nakládání, tj. zmenšení majetku. Zmenšením majetku rozumíme zásadně zmenšení hodnoty majetku jako celku.

Obsah pojmu nikoli zanedbatelné zmenšení je stejně jako obsah pojmu podstatná změna relativně neurčitý. Odborná literatura dovozuje, že při výkladu tohoto pojmu je třeba vycházet z úvahy a z porovnání hodnoty případně zcizené věci a celkového majetku dlužníka.[17] K tomuto výkladu se však vyjádřil i ústavní soud, který dovodil, že „při posuzování otázky „nezanedbatelnosti zmenšení“ musejí soudy výši plnění (pozn. zmenšení majetku) poměřovat zejména s objemem celkových přihlášených (a nejlépe zjištěných) pohledávek věřitelů a hodnotou dlužníkovu majetku náležícího do majetkové podstaty.“[18] Ústavní soud tak nezanedbatelnost poměřuje ve vztahu k výši pohledávek přihlašovaných do insolvenčního řízení dlužníka a nikoli ve vztahu je k celkovému majetku dlužníka.

Omezení v nakládání s majetkovou podstatou podle § 111 odst. 1 **věty druhé** insolvenčního zákona pak spočívá v tom, že dlužník zásadně nesmí plnit peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení, přičemž tyto je oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených insolvenčním zákonem.

Omezení se týká všech peněžitých závazků, a to bez ohledu na to, zda by jimi došlo k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku dlužníka nebo k jeho nikoli zanedbatelnému zmenšení, jak plyne z citované judikatury.[\[19\]](#) Omezení se naopak netýká závazků nepeněžitých.

Rozhodný je pak okamžik vzniku peněžité pohledávky. Pokud tak byla kupní smlouva uzavřena ještě před zahájením insolvenčního řízení a nárok na úhradu kupní ceny (věřiteli dlužníka) rovněž před zahájením insolvenčního řízení vznikl, takovouto pohledávku nebude možné v mezích § 111 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona uspokojit a věřitel ji bude muset do insolvenčního řízení přihlásit přihláškou pohledávky. Pokud však tento nárok vznikl až po zahájení insolvenčního řízení (bez ohledu na to, kdy byla kupní smlouva uzavřena), pak je v obecné rovině možné peněžité pohledávky z ní plynoucí uspokojit.

3.3. Výjimky ze zákonného omezení dispozičních oprávnění

Ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona obsahuje výjimky z omezení dispozičních oprávnění podle odstavce 1, přičemž stanoví, že „*omezení podle odstavce 1 se netýká úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Dále se omezení podle odstavce 1 nevztahuje na uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávek jim postavených na roveň (§ 169); tyto pohledávky se uspokojují v termínech splatnosti, je-li to podle stavu majetkové podstaty možné.*“

Omezení nakládání s majetkovou podstatou podle § 111 odst. 1 insolvenčního zákona se tak neuplatní v případě, že nakládání s majetkovou podstatou představuje úkon nutný

- a. ke splnění povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem,
- b. k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření,
- c. k odvrácení hrozící škody,
- d. k plnění zákonné vyživovací povinnosti,
- e. ke splnění procesních sankcí a
- f. k uspokojení pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim postaveným na roveň.

K uplatnění výjimky postačí, je-li splněna jedna z uvedených podmínek. Tyto podmínky je však třeba vykládat restriktivně, tedy tak, že v pochybnostech se spíše neuplatní.[\[20\]](#)

V případě písm. a), povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem, judikatura dovozuje, že se jedná o povinnost uloženou v souvislosti s výkonem nějaké specifické až rizikové činnosti, přičemž tato povinnost směřuje k ochraně zdraví, zajištění bezpečnosti, čistého životního prostředí apod.[\[21\]](#) Jedná se například o povinnosti z oblasti hornické činnosti stanovené příslušnými právními předpisy.[\[22\]](#)

Pod výjimku pod písm. a) naopak nespádají takové zákonné povinnosti, které dopadají plošně na všechny, či na určitou širokou skupinu, např. na všechny podnikatele. Pod výjimku podle písm. a) tak nelze podřadit placení daní, či jiných povinných odvodů (pojistné na zdravotní pojištění, pojistné na sociální zabezpečení či příspěvek na státní politiku zaměstnanosti), a to za předpokladu, že tyto povinnosti vznikly na základě skutečností, které nastaly před rozhodnutím o úpadku.[\[23\]](#) Pokud však tyto povinnosti vznikly až po rozhodnutí o úpadku jedná se o pohledávky za majetkovou podstatou.[\[24\]](#)

V případě písm. b), musí být podnik provozován v rámci obvyklého hospodaření. To znamená, že dlužník může pro provoz závodu nakupovat materiál a energie a prodávat vyrobené zboží. Zásadně však již nemůže svůj podnik modernizovat či rekonstruovat, běžná údržba však možná je.

Podnikem se pak ve smyslu terminologie občanského zákoníku[25] rozumí obchodní závod, tedy organizovaný soubor jmění, který slouží k podnikání určitého subjektu (továrna, kancelář, salón).

Písm. c) umožňuje dlužníku plnění prevenční povinnosti a směřuje k minimalizaci újmy, která může vzniknout zejména na majetkové podstatě, postačí, že zde reálně hrozí újma majetkové podstatě. Příkladem může být (i v případě zastavení provozování podniku dlužníka) prodej zboží, které podléhá rychlé zkáze nebo zajištění určitých (stavebních) prací (zajištění odpadající omítky ohrožující veřejnost).

V případě písm. d) musí jít o vyživovací povinnost stanovenou zákonem. Zákonná vyživovací povinnosti platí mezi předky a potomky, a to ve všech stupních přímé linie příbuzenství.[26] V poměrech insolvenčního řízení půjde zpravidla o plnění vyživovací povinnosti rodičů vůči nezaopatřeným dětem. Vyživovací povinnost ujednaná smluvně pod uvedenou výjimku nespadá.

Pod písm. e) spadají procesní sankce, tedy sankce zpravidla uložené procesním předpisem, jako správní řád, soudní řád správní, občanský soudní řád, trestní řád, daňový řád. Typickým příkladem procesní sankce je pořádková pokuta. Pokud jde o jiné procesní sankce, tak například podle daňového řádu by procení sankcí ve smyslu insolvenčního zákona mohla vedle pořádkové pokuty být dále pokuta za nesplnění povinnosti nepeněžitě povahy, pokuta za opožděné tvrzení daně apod.

Omezení dispozičních oprávnění se pak netýká ani plnění pohledávek za majetkovou podstatou podle § 168 insolvenčního zákona a pohledávek jim postaveným na roveň podle § 169 insolvenčního zákona. Tyto pohledávky nejsou v tomto článku podrobněji rozebírány, neboť si zaslouží samostatné pojednání.

3.4 Následky porušení zákonného omezení

Podle § 111 odst. 3 insolvenčního zákona „*právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou vůči věřitelům neúčinné, ledaže si k nim dlužník nebo jeho věřitel předem vyžádal souhlas insolvenčního soudu.*“

Porušení omezení dispozičních oprávnění je insolvenčním zákonem sankcionováno neúčinností právního jednání, kterým k takovému porušení došlo. Samotná neúčinnost právního jednání se však zakládá až (pravomocným) rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou se domáhal vyslovení této neúčinnosti.[27] K neúčinnosti tak nedochází přímo ze zákona okamžikem uskutečnění neúčinného právního jednání, ale až samotným rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce.

Vyslovení neúčinnosti právního jednání znamená, že plnění (majetek) z takového úkonu náleží do majetkové podstaty a osoba, která měla z takového jednání prospěch, je povinna tento prospěch do majetkové podstaty vrátit.

Citované ustanovení rovněž umožňuje, aby si dlužník od insolvenčního soudu předem vyžádal souhlas k určitému právnímu jednání (k nakládání s majetkovou podstatou). Podmínkou je, že dlužník musí souhlas obdržet před uskutečněním zamýšleného právního jednání. Pokud pak dlužník bude jednat v souladu s tímto souhlasem, insolvenční správce nebude moci účinně namítat neúčinnost takového právního jednání, a to i kdyby soud při udělení souhlasu pochybil.

Závěr

Po nastoupení účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení je dlužník omezen v nakládání se svým majetkem, pokud by mělo jít o podstatou změnu skladby, využití nebo určení tohoto majetku nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Peněžité závazky (pokud vznikly před zahájením insolvenčního řízení) pak dlužník po nastoupení účinků zahájení insolvenčního řízení zásadně není oprávněn plnit vůbec, pokud není splněna některá z výjimek stanovených insolvenčním zákonem.

Výjimky z omezení dispozičních oprávnění spočívají v umožnění běžného provozu obchodního závodu, v předcházení újmy, která by měla buď negativní vliv na majetkovou podstatu nebo na život, zdraví nebo životní prostředí, dále v plnění vyživovací povinnosti a plnění procesních sankcí. Dovoleno je rovněž plnit pohledávky za majetkovou podstatou a jim na roveň postavené pohledávky.

Následkem porušení omezení dispozičních oprávnění je neúčinnost takového právního jednání a povinnost vydat plnění z něj do majetkové podstaty tak, za účelem uspokojení věřitelů dlužníka.

Neúčinnost se však i přes porušení omezení dispozičních oprávnění neuplatní v případě, že insolvenční řízení skončí dříve, než bude zjištěn úpadek dlužníka, a dále v případě, že si dlužník k právnímu jednání předem vyžádá souhlas insolvenčního soudu.

Radovan Majda,
advokát, partner

Dalibor Švanda,
advokátní koncipient,

[DRV Legal, s.r.o. advokátní kancelář](#)

Hlinky 505/118,
603 00 Brno
Česká republika

tel.: +420 543 216 742
email: info@drvlegal.cz

---

[1] § 109 zákona č. [182/2006](#) Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

[2] § 109 odst. 4 insolvenčního zákona ve spojení s § 100a a § 101 odst. 1 insolvenčního zákona

[3] § 2 písm. f) ve spojení s § 228 a násl. insolvenčního zákona

[4] § 229 odst. 4 insolvenčního zákona

[5] § 230 insolvenčního zákona

[6] Moravec, T.; Kotoučová, J. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s.10.

[7] § 112 insolvenčního zákona

[8] V insolvenčním řízení se podle § 75 odst. 2 insolvenčního zákona písemnosti doručují zvlášť dlužníku

[9] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2020, sp. zn. 29 ICdo 60/2018

[10] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.4.2020, sp. zn. 29 Cdo 68/2018

[11] Vzhledem ke skutečnosti, že insolvenční správce je do funkce zpravidla ustanoven až rozhodnutím o úpadku, je zřejmé, že omezení se musí na majetek vztahovat bez ohledu na jeho sepsání. Opačný výklad by byl zcela proti smyslu § 111 insolvenčního zákona.

[12] MORAVEC, T.; KOTOUČOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 776-777; srov. BROŽ, J. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. Praha: WK, 2019, § 205, In: ASPI.

[13] Usnesení Nejvyššího soud ze dne 29.8.2023, sp. zn. 29 ICdo 110/2022

[14] Dančišin. M. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. Praha: Leges, 2018, § 205, In: ASPI.

[15] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.2.2016, sp. zn. 29 NSČR 67/2014

[16] srov. BROŽ, J. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. Praha: WK, 2019, § 111, In: ASPI.

[17] BROŽ, J. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. Praha: WK, 2019, § 111, In: ASPI.

[18] [Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1575/16](#)

[19] [Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2020, sp. zn. 29 ICdo 60/2018; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.4.2020, sp. zn. 29 Cdo 68/2018](#)

[20] [Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 29 ICdo 156/2017](#)

[21] [Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 29 ICdo 156/2017](#)

[22] [Zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě](#)

[23] [Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 29 ICdo 156/2017](#)

[24] [§ 168 odst. 2 písm. e\) insolvenčního zákona](#)

[25] [§ 502 zákona č. 89/2012, občanský zákoník](#)

[26] [§ 910 zákona č. 89/2012, občanský zákoník](#)

[27] [§ 235 odst. 2 insolvenčního zákona](#)

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenci při ocenění majetkové podstaty](#)
- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenci – judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)